

Цикл дисциплін професійної та практичної підготовки

«Заповідна справа»

I. Основна мета курсу полягає у засвоєнні майбутніми фахівцями- екологами необхідного мінімуму знань про теоретичні, еко-політичні та практичні основи, наукове, нормативно-правове та інституційне забезпечення заповідної справи та формування в них навиків із охорони та управління об'єктами і територіями природно-заповідного фонду та екомережі, їх створення та розширення.

II. Місце навчальної дисципліни у програмі підготовки фахівців даного напрямку підготовки (спеціальності). Дисципліна «Заповідна справа» дозволяє набути студентам додаткових фахових компетенцій при опануванні циклу дисциплін поглибленої фахової підготовки і тісно пов'язана з дисциплінами фундаментальної природничо-наукової та професійної підготовки.

III. Завдання дисципліни передбачає: - набуття знань щодо ролі та місця заповідних територій в житті біосфери, законів заповідування і охорони заповідних територій, історію і стан заповідної справи в Україні й у світі, природоохоронне, наукове і виховне значення Червоної книги; - знання класифікації заповідних територій та встановлення характерних ознак, переліку дій та виду господарської діяльності, що не суперечить положенням об'єктів природно-заповідного фонду; - ефективно використовувати матеріали заповідних територій різного рангу і категорій для наукового аналізу екологічних умов регіонів і прогнозування та моделювання екологічних ситуацій; - використання матеріалів заповідників та самі заповідні території для здійснення екологічної освіти та екологічного виховання населення, для природоохоронної діяльності. - скласти уяву про сучасний стан, загальні принципи формування мережі об'єктів, територій та акваторій ПЗФ, їх класифікацію, а також про формування екомереж; - закласти розуміння специфіки наукових досліджень, моніторингу, рекреаційної, освітньої та інформаційної діяльності об'єктів – установ ПЗФ.

IV. Основні результати навчання та компетенції, які вони формують.

Компетенції:

1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми у сфері екології, охорони довкілля і збалансованого природокористування, що передбачає застосування основних теорій та методів наук про довкілля, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

2. Здатність до використання сучасних інформаційних ресурсів для екологічних досліджень.

3. Здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем.

4. Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

Результати навчання: студенти повинні вміти використовувати знання заповідної справи та особливості формування екомережі для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; - обґрунтовувати доцільність заповідання нових територій на основі даних про географічний, екосистемний та економічний стан території з використанням відповідних критеріїв створення заповідних об'єктів і територій; - розробляти схему оптимізації ПЗФ окремого регіону згідно вимог законодавства, користуючись еколого-економічними показниками стану територій; мати компетентності: - розрізняти форми функціонування об'єктів ПЗФ; - використовувати принципи збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; - використовувати принципи заповідання територій; - розробляти проекти організації території об'єктів ПЗФ; - проводити наукові дослідження в екосистемах заповідних територій, вести Літопис природи; - організувати еколого-освітню, просвітню, рекреаційну діяльність на базі об'єктів ПЗФ; - здійснювати громадський контроль щодо дотримання режиму функціонування об'єктів ПЗФ.

V. Короткий зміст дисципліни.

Тема 1. Вступ до дисципліни. Поняття і зміст заповідної справи Історія заповідної справи

Суть, мета, об'єкти і завдання дисципліни «Заповідна справа». Предмет заповідної справи, методи дослідження, що використовуються в заповідній справі. Заповідна справа в Україні. Загальні аспекти необхідності обмеженого використання елементів природи, заборони користування певними біотичними та абіотичними компонентами навколишнього середовища.

Тема 2. Об'єкти заповідування.

Визначення поняття «Заповідні території». Головне завдання заповідних територій. Мета створення заповідників. Критерії відбору заповідних об'єктів та територій. Об'єкти охорони в заповідниках. Екологічні мережі зелених коридорів.

Тема 3. Функції заповідних територій та об'єктів. Ранги та категорії.

Поняття про категорії природоохоронних територій. Функціональна класифікація заповідних територій. Міжнародні класифікації природоохоронних територій. Концепція біосферних заповідників. Категорії територій і об'єктів природнозаповідного фонду України. Визначення мети та умов створення, режиму охорони для кожної категорії заповідних об'єктів та територій.

Тема 4. Екологічна мережа. Поняття «Еталонні екосистеми». Поняття про екологічну мережу. Національна екологічна мережа України. Структурні елементи Національної екологічної мережі України.

Тема 5. Основні засоби збереження територій та об'єктів природнозаповідного фонду

Шляхи забезпечення збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду, задача заповідного режиму. Напрямки використання територій та об'єктів природнозаповідного фонду з урахуванням вимог режиму. Мета та задачі охоронних зон, що встановлюються навкруги заповідників та інших заповідних територій. Типи користування заповідними територіями. Рекреаційне навантаження.

Тема 6. Класифікація природно-заповідного фонду. Структура природно-заповідного фонду згідно з класифікацією, прийнятою в Законі "Про природно-заповідний фонд України". Класифікація природно-заповідного фонду в залежності від наявності штату адміністрації. Класифікація природно-заповідного фонду в залежності від походження екосистем, які охороняються в межах об'єкта. Статус об'єкта, який визначається на основі комплексної оцінки – головний критерій в класифікації об'єктів природно-заповідного фонду.

Тема 7. Характеристика об'єктів природно-заповідного фонду України. Виділення груп заповідних територій та об'єктів України згідно їх категорії, кількості та площі. Загальні данні найбільш значних об'єктів природнозаповідного фонду України. Форми власності на території та об'єкти ПЗФ

Тема 8. Характеристика типів заповідних територій. Визначення поняття «біосферний заповідник», головні задачі біосферного заповідника. Функціональне зонування біосферних заповідників. Визначення поняття «природного заповідника», основні завдання природних заповідників, різниця природних заповідників та біосферних заповідників.

Тема 9. Організація видів діяльності. Види діяльності, що забороняється проводити на території природних заповідників. Види діяльності, що допускається проводити на території природних заповідників. Визначення національного парку та національного природного парку, основні завдання національних природних парків, функціональне зонування національних природних парків. Види діяльності, що забороняється проводити на території національних природних парків. Визначення регіонального природного парку, особливості регіональних парків.

Тема 10. Визначення регіональних ландшафтних парків та основні завдання регіональних ландшафтних парків.

Правила організації регіональних ландшафтних парків. Визначення поняття «заказник», класифікація заказників, дії та види діяльності, що обмежуються або забороняються проводити на території заказників. Поняття «пам'ятка природи», характерна ознака пам'яток природи, ранги розподілу пам'яток природи, дії та види діяльності, що забороняються проводити на території пам'яток природи. Визначення «заповідного урочища», основна умова для

оголошення заповідних урочищ, дії та види діяльності, що забороняються проводити на території заповідних урочищ. Мета створення ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків. Види діяльності, що забороняються проводити на території ботанічних садів, дендрологічних й зоологічних парків.

Тема 11. Зонування у межах ботанічних садів та дендрологічних парків та зоологічних парків. Визначення «парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва». Види діяльності, що забороняються та допускаються на території парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Визначення парку, лісопарку, заповідного парку, заповідної станції, екологічної стежки та заповідно-мисливського господарства.

12. Охорона та контроль за дотриманням режиму на заповідних територіях. Положення законодавчої бази України щодо регулювання відносини в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Права працівників служб охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Організація та здійснення державного та громадського контролю за дотриманням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Оцінка розміру шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Тема 13. Червона книга. Історія створення, мета, значення та зміст Червоної книги. Міжнародна Червона книга, Червона книга України, Червона книга СРСР. Категорії Червоної книги, за якими види рослин і тварин перебувають під загрозою зникнення, заходи їх збереження та науково обґрунтоване відтворення. Державний кадастр територій та об'єктів ПЗФ України.

Тема 14. Зелена книга. Зелена книга як нова форма науково обґрунтованої охорони рослинних угруповань. Задачі, значення та зміст Зеленої книги.

Тема 15. Проблеми і перспективи ПЗФ України. Визначення проблем та шляхів їх вирішення. Основні форми міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Основні положення Конвенції про збереження біологічного різноманіття.

VI. Назва кафедри та викладацький склад, який буде забезпечувати викладання курсу. Кафедра екології факультету природничо-географічної освіти та екології: старший викладач Лавріненко В.М.

VII. Обсяги навчального навантаження та терміни викладання курсу.

На вивчення дисципліни відводиться 150 години (5 кредитів ЄКТС), з яких: лекційних – 30 год., практичних – 38 год., самостійної роботи студентів – 82 год.

VIII. Основні інформаційні джерела до вивчення дисципліни.

Давиденко В.М. Заповідна справа. /Навчальний посібник.- Миколаїв: МФНаУКМА, 2002.-138с
Заповідна справа в Україні [Текст] : навч. посібник / За заг. ред. М.Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. – К.: Географіка, 2003. – 306 с. – ISBN 966- 95365-6-1

Зелена книга Украинской ССР.– К.: Наук. думка, 1987.– 216 с.

Попович, С. Ю. Природно-заповідна справа [Текст] : навч. посібник / С. Ю. Попович. – К.: Арістей, 2007. – 480 с

Борейко В.С. История заповедного дела в Украине.- Х.:Наукова думка,1995.-182с.

IX. Система оцінювання:

Поточний контроль: оцінювання виконання завдань на практичних заняттях, оцінювання модульної контрольної роботи, виконання самостійної роботи.

Підсумковий контроль: екзамен у V семестрі.